

'HET IS GEEN GOUD AL WAT ER BLINKT!'

'Deze brief is al drie keer de wereld rondgegaan, verbreek de ketting niet, want dan zal het ongeluk zich over je leven uitstorten. Als je meedoet, zal je zeer gelukkig worden.'

Een dergelijke brief kon je vroeger regelmatig ontvangen. Vaak stonden er schrikwekkende voorbeelden bij. Hoe Maria in Cordoba haar huis en ouders had verloren bij een brand, nadat ze had besloten de brief weg te gooien. Genoeg reden om mee te doen. Als kind besepte ik niet dat telkens tien nieuwe namen toevoegen, betekende dat er na tien rondes 10¹⁰ deelnemers aan de kettingbrief zouden zijn en dat er niet zoveel mensen op aarde wonen.

In de financiële wereld staat het principe van de kettingbrief bekend als piramidespel. Altijd knap hoe zwendelaars iets nieuws verzinnen en verbluffend hoe goedgebouwde mensen erin tuinen. De deelnemers worden uitbetaald met de inleg van nieuwe deelnemers die ze zelf moeten werven. De organisator gaat er met de poet vandoor, enkelen hebben hun winst opgestreken en de rest van de deelnemers blijft beteuterd achter. Financiële piramidespelen worden ook wel Ponzi-schema's genoemd. Charles Ponzi was een Italiaans-Amerikaanse zwendelaar die in de jaren na de Eerste Wereldoorlog furore maakte in Boston. Het leverde hem kortstondige rijkdom op, maar hij eindigde zijn leven in een armenziekenhuis in Rio de Janeiro. Enkele jaren voordat Ponzi in de Verenigde Staten actief was, zette Willem Broekhuijs (1883-1926) in Nederland piramidespelen op. Nadat hij een paar keer failliet was gegaan, richtte deze Rotterdamse advocaat in 1917 een eigen bank op, de Nederlandsche Credietbank. Via deze bank gaf hij premieleningen uit. Om de wet te ontduiken, werd de loterij gepresenteerd als een obligatielening met kans op prijzen. De obligaties kostten tien gulden plus twintig cent zegelkosten; de prijzen bestonden uit herenhuizen of geldbedragen oplopend tot 150.000 gulden.

Broekhuijs verzekerde dat hij met zijn eigen vermogen garant stond voor de prijzen. Hij vertelde er niet bij dat hij nieuwe deelnemers nodig had om de "prijzen" te kunnen uitkeren. De loterij liep storm, de politie deed een inval, Broekhuijs vluchtte en belandde kortstondig in de gevangenis. Zodra hij was vrijgelaten, hervatte hij in 1922 zijn premieloterij. Hij was niet de enige: begin twintiger jaren waren dergelijke premieleningen razend populair. Broekhuijs waarschuwde in paginagrote krantenadvertenties voor andere aanbieders, volgens hem oplichters die met imitaties van zijn loterij op de markt waren verschenen. 'Het is geen goud al wat er blinkt!' Minister Heemskerk (Justitie), vond hij, had groot gelijk dat hij een einde wilde maken aan die zwendel. De enige echte *Rotterdamse Premieleening* was die van Broekhuijs.

In 1923 lanceerde Broekhuijs een plan voor een nieuwe krant (*De Dag*) in Amsterdam. Na een sensationele reclamecampagne met strooibiljetten die tevens fungeerden als loterijbriefjes, meldden zich zo'n 17.000 abonnees. De krant werd nooit uitgegeven, de loterij bleek oplichterij.

Een jaar later startte Broekhuijs de "sneeuwballoterij", waarbij de koper van een lot van vier gulden zelf weer vier loten moest uitzetten. Als er voldoende loten waren verkocht, zou de koper van het eerste lot 2.000 gulden uitgekeerd krijgen of kans maken op prijzen als een motorfiets met zijspan. Het liep storm. Het succes was van korte duur. In 1925 werd Broekhuijs opnieuw gearresteerd en een jaar later is hij op 42-jarige leeftijd aan een hartstilstand overleden.

Tegen oplichterspraktijken valt geen verzekering af te sluiten. Maar als historische waarschuwing voor hedendaagse aanbieders van gouden bergen is W.H. Broekhuijs een smakelijk voorbeeld. <

© Roel Janssen, Den Haag

Roel Janssen is financieel-economisch journalist en heeft lang voor *NRC Handelsblad* gewerkt. Hij schrijft thrillers en non-fictieboeken over economie. Begin 2011 verschijnt *Grof Geld*, een kroniek van financiële schandalen en speculaties in Nederland.